

8gen-ART

e-ISSN: 2792-0569

A. Şevki DUYMAZ*

<https://orcid.org/0000-0002-9029-3614>

eposta:

abdullahsevki.duymaz@asbu.edu.tr

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,

Sanat ve Tasarım Fakültesi, Görsel

İletişim Tasarımı Bölümü

Ankara/Türkiye

*Sorumlu yazar

(Corresponding author)

**Araştırma makalesi
(Research Article)**

Gönderilme tarihi/Submission date
12.11.2021

Kabul tarihi/Accepted date
15.12.2021

Yayınlanma tarihi/Publishing date
31.12.2021

ARALIK/DECEMBER 2021

Cilt/Volume : 1 Sayı/Issue : 1

Sayfa: 1-9

Doi: 10.53463/8genart.20210090

Osmanlı Coğrafyasında Avusturyalı Arkeolog ve Araştırmacılar

ÖZET

Osmanlı Dönemi Arkeoloji alanında ilk çalışmalar, eserlerin korunmasına yönelik olarak toplama ve depolama anlayışıyla başlar. Arkeolojik eserlerin Ahmet Fethi Paşa tarafından Aya İrini Kilisesinde toplanıp "Mecma-i Ešliha-i Atika (Eski Silahlar Koleksiyonu)" ve "Mecma-ı Âsâr-ı Atika (Eski Eserler Koleksiyonu)" oluşturulması bu alandaki ilk örnek çalışma olarak kabul edilebilir. 1869 yılında "Müze-i Hümayun (Saray Müzesi)" ve 1874 Asar-ı Atika Nizamnamesi ile bu anlamda ortaya konulan önemli atılımlardır. 1881 yılında Osman Hamdi Bey'in müze müdürlüğüne getirilmesiyle Osmanlı arkeolojisi bilimsel anlamdaki çalışmaların temelleri atılmış olur.

Çalışmamızda; Osmanlı arkeolojisinde, tarihsel süreç içerisinde yer alan Avusturyalı araştırmacı ve arkeologların, Osmanlı coğrafyasındaki arkeolojik kazı ve araştırmaları üzerinde durulacaktır. 19. Yüzyıl ortasından Osmanlı son dönemlerine kadar bu alanda çalışan Avusturyalı araştırmacıların, çalıştığı bölgeler, antik yerler, buluntular ve Osmanlı arkeolojisinin gelişmesindeki etkileri ortaya koyulmaya çalışılacaktır

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Tarihi, Tarih, Avusturya arkeolog

Avustrian Archeologists and Researchers in The Ottoman Geography

ABSTRACT

The first archeological researches concerning the Ottoman Period have begun in the direction of protecting the monuments which means gathering and archiving. In the nineteenth century, some archeological monuments were gathered by Ahmet Fethi Pasha in Aya Irini Chapel. Those gathered monuments, namely "Mecma-I Ešliha-I Atika" (Antique Arms Collection) and "Mecma-I Asar-I Atika" (Antique Monuments Collection), have been considered among the first pattern in the field. For this respect, the establishment of "Muze-i Humayun" (Seraglio Museum) in 1869 and ordering of "Asar-i Atika Nizamnamesi" (Charter of Antique Monuments) in 1874 were the important developments in this way. Last but not least, in the mid-nineteenth century, by the nomination of Osman Hamdi Bey as a museum director, Ottoman Archeology stepped into more scientific engagement.

In this paper, the researches of the Austrian archeologists who conducted excavations along the Ottoman geography will be analyzed especially through the nineteenth century. Therefore, this paper also aims to reveal the Austrian archeologists' contributions to the development of the Ottoman Archeology. Examples from their archeological sites and findings through the Ottoman lands between the mid-nineteenth century to the end of the Ottoman Empire, will help to support the subject.

Keywords: Ottoman history, History Avustrian Archeologists

1. GİRİŞ

XIV. yüzyılda ekonomik kaygılarla başlayan coğrafi keşifler ve sonraki dönemlerde ortaya çıkan ticaret yolları sayesinde eski ve yenedünyanın bilinmeyen uygarlıkları keşfedilmeye başlanır. Bu keşifler sonucu insanlık tarihine yön veren uygarlıkların bilinmezlikleri merak, ilgi, macera, keşif gibi duyguları yoğun bir şekilde ortaya koyar. Bu anlayışların bilimsel metodlarla incelenmesi de arkeoloji biliminin gelişmesine yol açmıştır. Rönesan Dönemi Avrupasındaki siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeler antik döneme duyulan bir özlemin sonucu XVIII. yüzyılda J. J. Winckelmann adlı bilim adamının ilk arkeolojik kazı denemesine yol açar. Aynı yüzyıllarda başlayan Oryantalizm etkisiyle Osmanlı coğrafyasında mevcut olan kültürel mirasa yönelik batılı araştırmacı akınına yol açar. Bu akın arkeolojik kazıların ve koleksiyonerliğin gelişmesine yol açar.

XVIII-XIX. yüzyılda Osmanlı coğrafyası antik şehirler ve kültürel miras açısından oldukça zengin ve kısmen bakir durumdadır. Osmanlı Devletinin arkeolojik eserlere yönelik ilk ve önemli koruma çalışması 1846 da Aya İrini Kilisesinin, “*Mecma-i Ešliha-i Atika (Eski Silahlar Koleksiyonu)*” ve “*Mecma-ı Âsâr-ı Atika (Eski Eserler Koleksiyonu)*” adıyla müzeye çevrilmesidir. Zaman içerisindeki gelişmeler sonrasında Çinili Köşk müzeye dönüştürülüp 1872 yılında Alman F. A. Dethier, 1881 yılında da Osman Hamdi Bey müze müdürü olarak görev alır¹.

Osman Hamdi Bey, Osmanlı Arkeolojisi ve Sanatı için önemli bir kişidir. 1891-1907 yıllarında Mimar Alexandar Vallaury'ye Arkeoloji Müzeleri'ni yaptırır. Osmanlı coğrafyasındaki Arkeolojik kazıların kontrolünü ve gelişimini sağlar. Bu işlerin bilimsel ölçeklere dayalı olarak yapılması için Sanay-i Nefise Mekteb-i Ali'nin açılması ve eserlerin korunmasına yönelik olarak da 1874² ve 1884³ yılı Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin çıkarılmasını sağlamıştır⁴.

XIX. yüzyılın başlarından günümüze değin gelen süreçte batılı bilim insanlarından birçok araştırmacı ve arkeolog Osmanlı coğrafyasında yoğun olarak karşımıza çıkar. C. Texier (Boğazköy/Hattuşa-1834), W. C. Hamilton (Alacahöyük-1835), C. T. Newton (Bodrum Mausoleum-1857), J. T. Wood (Selçuk Ayasoluk-1864), F. Calvert (Truva-1863), H. Schiliemann (Truva-1871), C. Humann (Pergamon-1878), O. Benndorf (Efes-1895), G. ve A. Körte (Gordion-1900), J. Garstang (Sakçagözü-1907), H. C. Butler (Sard-1910) gibi birçok araştırmacı Osmanlının hakim olduğu topraklarda yer alan antik şehirleri gün yüzüne çıkarıp kazı ve araştırma yaparlar⁵. Ortaya çıkan eserlerin birçoğu yurtdışına çıkarıldığı gibi ülkede kalanlarda yeni kurulan müzelerde koruma altına alınıp sergilenme yoluna gidilmiştir.

2. AVUSTURYALI ARKEOLOG VE ARAŞTIRMACILAR

XIX. yüzyılda Osmanlının hakim olduğu toprakların bulunduğu coğrafyada araştırmalarda bulunan Avusturyalı arkeolog ve araştırmacı sayısı diğer ülkelere göre azdır. Bu durumun en önemli belirleyicisi, dönem içerisinde ülkelerin Osmanlıyla olan ilişkilerinin ön planda olmasıdır. Osmanlı son dönemlerine geldiğinde bu sayıda artış gözlenir. Çalışmamızda tespit edilen arkeologların birçoğu farklı meslek grubu içerisinde yer alıp mevcut

¹ B.O.A. İ.D. 47250/1 (23 Aralık 1873); Serbestoğlu, İbrahim -Turan Açık, “Osmanlı Devleti’nde Modern Bir Okul Projesi: Müze-i Hümayûn Mektebi”, *Akademik Bakış*, S.12, Ankara, 2013, s.157-172. Ayrıca bkz: Mustafa Cezar, *Sanatta Batı’ya Açılış ve Osman Hamdi Bey*, İstanbul 1971; *Türkiye Arkeolojisi*, (Yayına Hazırlayan: Fahriye Bayram), Ankara, 2008, s.8.

² B.O.A. A.MKT.ŞD. 19/86 (7 Nisan 1874).

³ B.O.A. İ.MMS. 783401 (31 Ocak 1884).

⁴ *Düstur*, Tertip 1/Cilt 3, s. 426-431

⁵ *Türkiye Arkeolojisi*, s.8.

araştırmacıların Osmanlı dönemindeki arkeolojik ve kültürel mirasa yönelik çalışmalarda bulunanlar incelenmeye çalışılmıştır⁶.

Johann Georg von Hahn (1811-1869); Avusturya'nın Çanakkale Konsolosluğu yaptığı dönemde ortak bir ekiple 1864-65 yılında Truva'yı arama çalışmaları adı altında kazılar yapmıştır⁷. Asıl araştırma alanı Balkanlar özellikle Arnavutluk üzerine olmuştur (Res.1).

Otto Benndorf (1838-1907); Arkeolog ve Sanat Tarihçi bir akademisyendir (Res.2). Akademik hayatı büyük ölçüde Viyana Üniversitesinde geçer. 1881-1882 yıllarında arkeoloji ve epigrafi üzerine Felix von Luschan, George Niemann ve Karl Graf Lanckoronski'den oluşan bir ekiple Anadolu'da çalışmalar yapar. Özellikle Likya bölgesi üzerine araştırmaları yoğunlaşan Benndorf'un asıl çıkışı Efes kazısıyla başlar⁸. 1895-96 yıllarında ilk Avusturyalı ekip olarak Efes kazılarına başlar⁹. Avusturya'daki çalışmalarının yanısıra Osmanlı topraklarındaki çalışmaları da devam ettirmiştir. 1905 yılındaki son seyahatinde hastalanır, 1907 de ölür ve Viyana'da toprağa verilir. Avusturyalı bir arkeolog olarak gerek ülkesinde gerek ülkesi dışındaki çalışmalarıyla ses getirmiştir.

Felix Ritter von Luschan (1854-1924); Arkeolog, Antropolog, Tıp Doktoru, Etnograf ve Gezgin ünvanlarına sahip olup eğitiminide bu alanlarda yapmıştır (Res.3). 1878 yılında orduda görevli iken İngiliz arkeolog Arthur Evans'la birlikte Dalmaçya, Karadağ, Arnavutluk'ta araştırmalar yapar. 1886-1909 yıllarında Berlin Etnoloji Müzesinde çalışıp aynı zamanda da akademik hayatını devam ettirir. 1911 de bir Antropolog olarak Von Luschan Ölçeği diye bilinen insanların ten rengi sınıflamasını yapar. 1881-82 yılında Luschan; , Otto Benndorf ile Likya bölgesi üzerine, Lanckoronski ve Alfred Biliotti ile Pamfilya ve Rhodes araştırmalarında bulunur. 1883 de Carl Human'la Nemrut Dağı, 1888-1902 Robert Koldewey'le Zincirli, Sakçagözü yerleşimlerinde ve bölgede Hititler üzerine kazı ve araştırmalarında bulunur.

Eduard Glaser (1855-1908); Arab Uzmanı, Dilbilimci ve Arkeolog olup Güney Arabistan ve Yemen üzerine çalışan ilk batılı araştırmacılarından biridir¹⁰ (Res.4). 1882-1894 yılları arasında Yemen'de aralıklarla bulunup adını değiştirerek "Glaser Fakih Hüseyin bin Abdullah el Biraki Essajah" müslüman ismiyle yaşamıştır. Yemen'de bulunduğu süre içerisinde Sebe Kitabeleri üzerine yoğunlaşıp ülkeye ait tüm verileri de toplamaya çalışmıştır. 1895-1908 yılları ölümüne kadar Münih'te yaşar. Çalışmaları ve katkılarından dolayı Osmanlı Devletinden Mecidi Nişanı alır.

Rudolf Heberdey (1864-1936); Filolog, Epigraf ve Arkeologdur. Akademik hayatını büyük ölçüde Viyana, Innsbruck ve Graz Üniversitelerinde geçirir. 1891 den 1902 yılına kadar aralıklarla Osmanlı coğrafyasında; Konya, Aydın (1902)¹¹, Adolf Wilhelm'le Kilikya, Ernst Kalinka ile Likya, 1896 yılında da Efes kazı ve araştırmalarında bulunmuş Termessos ve Psidia üzerine çalışmalar yapmıştır.

⁶ Osmanlı Döneminde faaliyet gösteren arkeolog ve araştırmacıların kısa biyografisi için; *100 Jahre Österreichisches Archäologisches Institut. 1898-1998*, Sonderschriften des Österreichischen Archäologischen Institutes 31, Wien, 1998; <https://de.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Hauptseite> ve https://en.wikipedia.org/wiki/Category:Austrian_archaeologists sayfalarından yararlanılmıştır.

⁷ Hamit Zübeyr Koşay-M.E.Zarif Orgun-Sadi Bayram-Erdoğan Tan, *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Çağlarında Türk Kazı Tarihi*, Cilt I, 1. Kitap, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2013, s.44.

⁸ Hamit Zübeyr Koşay-v.d., a.g.e., C.I.1.Kitap, s.93.

⁹ Sabahattin Türkoglu, *Efes'in Öyküsü*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1992, s.133-142.

¹⁰ Walter, Dostal, *Eduard Glaser: Forschungen im Yemen: Eine quellenkritische Untersuchung in ethnologischer Sicht (in German)*. Wien, 1990; İlhan, Kutluer, "Glaser Eduard", *I.A.*, C.14, s.95; Elisabeth Monamy, "Eduard Glaser: an Austrian Orientalist" https://www.academia.edu/6182865/Eduard_Glaser_an_Austrian_Orientalist (Haziran-Temmuz 2016)

¹¹ Hamit Zübeyr Koşay-v.d., a.g.e., C.I.1.Kitap, s.60.

Ernst Kalinka (1865-1946); Klasik Filolog ve Arkeologdur (Res.5). 1884-1889 yılları arasında Viyana Üniversitesinde aldığı eğitim sonrası Almanya, Fransa, İtalya ve Yunanistan'da araştırmalarda bulunur. 1894 yılına kadar Otto Benndorf'un ekibiyle Küçük Asya Projesinde yer alıp Likya Bölgesi yazıtları üzerine çalışmalara ve Rudolf Heberdey ile Küçük Asya, Trakya gezilerine katılır. Phaselis antik kenti epigrafik belgelerini yoplayarak kent tarihi noktasında çalışmalar yapmıştır. 1900 yılında Profösör olduktan sonra arkeoloji alanında Czernowitz Üniversitesi ve Innsbruck Üniversitesinde çalışıp 1910/11 de rektör olur. Filoloji ve Epigrafi alanındaki en önemli çalışması "Tituli Asiae Minoris (1920-1944)" adlı eseridir.

Josef Keil (1878-1963); Epigraf ve Arkeologdur (Res.6). Klasik Edebiyat okuyup Arkeoloji üzerine Viyana Üniversitesinde doktorasını yaptı. 1904 yılında Avusturya Arkeoloji Enstitüsünde çalışmaya başlar. Küçük Asya, Lidya, Smyrna (İzmir) ve Efes'te kazı ve araştırmalara katılır¹². 1927-1956 yılları arası Viyana Üniversitesi ve Avusturya Bilimler Akademisi, Avusturya Arkeoloji Enstitüsünde akademisyen olarak çeşitli görevlerde yer alıp 1963 yılında Viyana'da ölür.

George Niemann (1841-1912); Mimar ve Arkeologdur (Res.7). 1860-1864'de Hanover Polytechnic Institute mimarlık eğitimi sonrası asistan olarak çalışmaya başlar. 1872 yılında Viyana Güzel Sanatlar Akademisinde Mimarlık Profösörü olur. 1873-1875 yıllarında Alexander Conze ve Otto Benndorf'la Semadirek, 1881-82'de Likya ve Karya'da arkeolojik araştırmalar yapıp 1884-85 yılında Lanckoronski ile Anadolu'da keşif gezilerinde¹³, 1896-1902 yıllarında da Efes kazılarında bulunmuştur. Anadolu'da yapmış olduğu çalışmalar sırasında mimar olarak bir çok arkeolojik eserin rekonstrüksiyon çizimini gerçekleştirmiştir. Bunlardan Atina Parthenon ve Erechtheion, Trysa ve Heroonu, Didyma Apollon Tapınağı, Xanthos Nereid Anıtı, bir kaç önemli çizimi sayılabilir.

Camillo Praschniker (1884-1949); Arkeolog ve Filologdur (Res.8). Eğitimini Innsbruck, Viyana ve Berlin Üniversitelerinde tamamlamıştır. 1908-1910 yıllarında Avusturya Arkeoloji Enstitüsü kanalıyla İtalya, Yunanistan ve Küçük Asya'da araştırmalarda bulunmuştur. 1912 yılında Avusturya Arkeoloji Enstitü (OAI) sekreteri seçilir. 1913-14 yılında, Avusturya Bilimler Akademisi adına Ernst Sellin'le Filistin (Şehem, Nablus) kazılarına katılır. 1916'da Arnavutluk ve Karadağ arkeolojik araştırmaları yapar. 1922'de Viyana Üniversitesi'nde doçent 1929-30 da da Prag Alman Üniversitesinde Profösör olarak bulunmuştur. 1926-27 yılında Filistin'e dönerek kazı çalışmalarına devam edip 1933-1935 Efes Kazılarında bulunur. 1935 yılında Avusturya Arkeoloji Enstitüsüne Onursal Başkan seçilir.

Emil Reisch (1863-1933); Klasik Filolog ve Arkeologdur (Res.9). 1881 yılından başlayarak Viyana Üniversitesinde filoloji ve Otto Benndorf'dan klasik arkeoloji üzerine eğitim aldı. 1886-87 yılında Yunanistan'da arkeolojik araştırmalar yapar. 1890'da Doçent, 1894 de de Innsbruck Üniversitesi Klasik Arkeoloji bölümünde profesör olur. 1907 yılında Avusturya Arkeoloji Enstitüne, 1910 dan sonra Viyana Üniversitesine geçer. 1910-1914 yıllarında Yunanistan Elis ve Aigeira, 1911'de Küçük Asya ve Efes kazı ve araştırmalarında bulunur.

Robert von Schneider (1854-1909); Klasik Arkeologdur (Res.10). 1880 yılında Viyana Üniversitesinde doktorasını alır. 1898 yılında Arkeoloji Profösörü olur. 1900 yılında Viyana Kunsthistorisches Museum antika koleksiyonu direktörü seçilip 1907'de

¹² Ekrem Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları*, Net Yayınları, İstanbul, 1989, s.398.

¹³ Ekrem Akurgal, *a.g.e.*, s.546.

Avusturya Arkeoloji Enstitü yöneticisi olur. 1902 yılında Efes buluntuları sergisini yapmıştır.

3. SONUÇ

Osmanlı Dönemi, devletin hakim olduğu topraklarda kültürel mirasa yönelik arkeolojik kazı, araştırma ve çalışmalarda bulunan Avusturyalı arkeolog ve araştırmacılar; dönemin siyasal ilişkilerinden dolayı çok az olduğu görülmektedir. Münferit çalışmaktan ziyade farklı ülkelerin ekipleriyle ortak çalışma yoluna giden bu araştırmacılar, kazı ve araştırmaların temel ekibini oluşturmaktan öteye geçememişlerdir. XIX. yüzyıl başlarından XX. Yüzyıl ilk çeyreğinde yoğunlaşan bu çalışmalar, genellikle Batı Anadolu'da yer alan Smyrna, Likya, Karia, Efes, Güney ve Doğuda Zincirli, Sakçagözü, Nemrut Dağı ile bu antik yerleşim yerlerinin çevresinde olmuştur. Araştırmacılar çalışmalarını özellikle Avusturya Arkeoloji Enstitüsü kanalıyla yapmıştır.

Avusturyalı araştırmacıların Osmanlı Coğrafyasındaki bu çalışmaları, devletin resmi yazışmalarıyla yürütülmüştür. Bu yazışmalardaki ortak konu araştırmaların nasıl, ne kadar süre ve çıkarılan eserler ile hediye edilen eserlerin durumlarının ne olacağı¹⁴, kaçırılma-çalınmaya karşı neler yapılacağı¹⁵ gibi benzeri konuları içermektedir. Benndorf ve Heberday'ın Ayasuluk'ta yapmış olduğu çalışmalara ilişkin yazışmalarda bu konulara net olarak değinilmiştir¹⁶. 1881-82 yıllarında Benndorf'a Gölbaşı ve Lagina için ruhsatname verilerek buradan çıkarılan eserlerin ne olduğu ve nasıl değerlendirileceği konularına değinilmiştir¹⁷. 1899-1900 tarihlerinde Ayasuluktan çıkan eserlerin durumunun ne olacağına dair yazışmalarda devletin bu konu üzerindeki hassasiyeti gözlenmektedir¹⁸.

Osmanlı Devletinin son yüzyılındaki bu araştırmacıların Osmanlı arkeolojisine katkıları yadsınamaz. Ancak tüm yasal mevzuata rağmen eserlerin yurtdışına çıkarılması noktasında da zafiyetler olmuştur. Gerek hediye¹⁹ gerekse mevzuattan doğan boşluklar neticesinde Anadolu'ya ait birçok eser farklı yollarla yurtdışına çıkarılmıştır²⁰. Uluslararası koruma bilinci ve yasalarının değişmesi sonucu yıllar öncesinden götürülen bu eserlerin tekrar turduna dönmesi eksik parçaların tamamlanarak kültürel bütünlüğün oluşmasına yolaçacaktır.

KAYNAKLAR

<i>Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgeleri:</i>	<i>B.O.A.DH.İD.</i> 129-1/12_20 (22 Aralık 1910).
<i>B.O.A. İ.D.</i> 47250/1 (23 Aralık 1873)	<i>B.O.A. İ.HUS.</i> 1314. C./6 (9 Kasım 1869)
<i>B.O.A. A.MKT.ŞD.</i> 19/86 (7 Nisan 1874).	<i>B.O.A.YA.HUS.</i> 363/150 (2 Ocak 1897);
<i>B.O.A. İ.MMS.</i> 783401 (31 Ocak 1884).	<i>B.O.A. İ.HUS.</i> 1315. B./83 (19 Aralık 1897).
<i>B.O.A.YA.HUS.</i> 379/53 (9Aralık 1897).	

¹⁴ *B.O.A.YA.HUS.* 379/53 (9Aralık 1897).

¹⁵ *B.O.A.DH.İD.* 129-1/12_20 (22 Aralık 1910).

¹⁶ *B.O.A. İ.HUS.*1314. C./6 (9 Kasım 1869). Hamit Zübeyr Koşay-v.d., *a.g.e.*, Cilt IV, s.9-11, 129, 137, 141,145. Aynı eser C.II, s. 138'de; Benndorf'un Ayasuluk hafriyatı sonrası kaçırılan eserlere değinilip s.367-369 da Ayasuluk ve çevresinde yapılan araştırmalara ilişkin, s.373-374 de kazı raporlarına ait bilgiler yer alır.

¹⁷ Hamit Zübeyr Koşay-v.d., *a.g.e.*, C.II, s.397.

¹⁸ Hamit Zübeyr Koşay-v.d., *a.g.e.*, C.II, s.57.

¹⁹ *B.O.A.YA.HUS.* 363/150 (2 Ocak 1897); *B.O.A. İ.HUS.*1315. B./83 (19 Aralık 1897).

²⁰ *B.O.A.YA.HUS.* 404/23 (7 Mart 1900).

B.O.A.YA.HUS. 404/23 (7 Mart 1900).

Yayınlar ve Web Sayfaları:

Akurgal, E. (1989) *Anadolu Uygarlıkları*, Net Yayınları, İstanbul

Cezar, M. (1971). *Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi Bey*, İstanbul

Dostal, W. (1990). *Eduard Glaser: Forschungen im Yemen: Eine quellenkritische Untersuchung in ethnologischer Sicht (in German)*. Wien,

DÜSTUR, Tertip 1/Cilt 3, S. 426-431

KUTLUER, İ. "Glaser Eduard", İ.A, C.14, s.95

Koşay, H.Z, Orgun M.E, Bayram, S. Erdoğan T. (2013), *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Çağlarında Türk Kazı Tarihi*, Cilt I-V, Anadolu, Türk Tarih Kurumu, Ankara

Serbestoğlu, İ. Açıık, T. (2013). "Osmanlı Devleti'nde Modern Bir Okul Projesi: Müze-i Hümayûn Mektebi", *Akademik Bakış*, S.12, Ankara, s.157-172.

Shaw, W. (2004) *Osmanlı Müzeciliği Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi*, (Çev: Esin Soğancılar), İstanbul.

Bayram, F. (2008). *Türkiye Arkeolojisi*, Ankara

Türkoğlu, S. (1992). *Efes'in Öyküsü*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul

100 Jahre Österreichisches Archäologisches Institut. (1998). 1898 – 1998, Sonderschriften des Österreichischen Archäologischen Institutes 31, Wien

Elisabeth Monamy "Eduard Glaser: an Austrian Orientalist"

https://www.academia.edu/6182865/Eduard_Glaser_an_Austrian_Orientalist (Haziran-Temmuz 2016)

<https://de.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Hauptseite> (Haziran-Temmuz 2016)

https://en.wikipedia.org/wiki/Category:Austrian_archaeologists (Haziran-Temmuz 2016)

Resim Alıntıları:

Johann Georg von Hahn;

<http://www.radiandradi.com/robert-elsie-si-e-zbulova-josef-sekelinnga-arkivi-i-vjenes/testata-kryesore/gazeta/>

Otto Benndorf;

https://de.wikipedia.org/wiki/Otto_Benndorf

Felix Ritter von Luschan;

https://en.wikipedia.org/wiki/Felix_von_Luschan

Eduard Glaser;

https://en.wikipedia.org/wiki/File:Eduard_Glaser.jpg

Ernst Kalinka;

<https://www.uibk.ac.at/ipoint/dossiers/uni-im-rueckspiegel/824816.html>

Josef Keil;

<http://geschichte.univie.ac.at/de/personen/josef-keil>

George Niemann;

https://en.wikipedia.org/wiki/George_Niemann

Camillo Praschniker;

<http://homepage.univie.ac.at/elisabeth.trinkl/forum/forum1200/17ika.htm>

Emil Reisch;

<http://geschichte.univie.ac.at/de/personen/emil-reisch-prof-dr>

https://it.wikipedia.org/wiki/Robert_von_Schneider

Robert von Schneider;

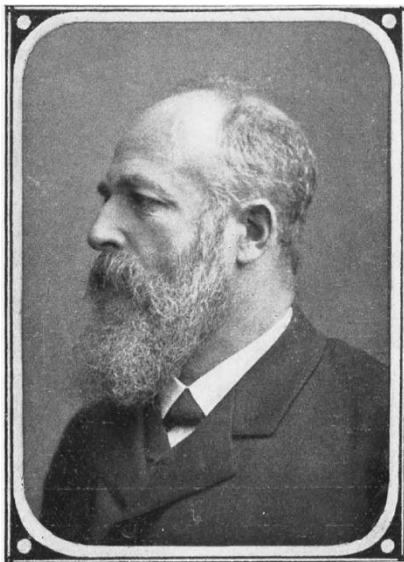
RESİMLER

Resim 1: Johann Georg von Hahn

Resim 2: Otto Benndorf

Professor Dr. Felix von Luschan,

Resim 3: Felix Ritter von Luschan

Resim 4: Eduard Glaser

Resim 5: Ernst Kalinka

Resim 6: Josef Keil

G. Niemann

Resim 7: George Niemann ve Benndorf

Resim 8: Camillo Praschniker

Resim 9: Emil Reisch

Rob. v. Schneider

Resim 10: Robert von Schneider